SOSIALØKONOMEN

8
OKTOBER 1962

AV INNHOLDET:

Mer og bedre planlegging

Den sosialøkonomiske vitenskaps utvikling

Lønnspolitikk i Nederland

Sosialøkonomisk Samfunns høstkonferanse

D'en i OECD

I dette nummer:

Den 28. september 1962 holdt professor *Ragnar Frisch* et foredrag i samband med avdukingen av det portrett sosialøkonomene hadde bedt Agnes Hiorth male av ham. Foredraget het «Den sosialøkonomiske vitenskaps utvikling» og ga også en fremragende presentasjon av denne. Prof. Frisch nyttet også høve til å fremkomme med betraktninger over de etiske regler vitenskapsmannen bør følge i sitt virke, og knyttet disse sammen med den aktuelle strid som pågår om Norges stilling til Det Europeiske Økonomiske Fellesskap. Foredraget blir gjengitt i sin helhet i dette nummer av Sosialøkonomen.

Selve tilstelningen i Universitetets Gamle Festsal i samband med avdukingen av maleriet blir referert av cand. oecon. *Erik W. Østberg.*

Cand. oecon. *Eivind Barca* fortsetter i dette nummer sin redegjørelse om bruken av moderne databehandlingsmaskiner. Vi viser forøvrig til Barcas artikkel i forrige nummer av bladet.

Professor *Johan Einarsen* anmelder i dette nummer Morris Stones bok: Labor-Management Contracts at Work.

Bakgrunnen for omorganiseringen av OEEC til OECD er nok registrert av de fleste, men mange vil kanskje ha store vansker med å svare på spørsmål om hva denne omorganiseringen reellt innebar. I dagens nummer behandler konsulent *Eskild Jensen* en side av den nye organisasjonens virkefelt, nemlig dens virksomhet med sikte på å løse utviklingsproblemene. Artikkelen er kalt: Litt om «D»-en i OECD.

Sosialøkonomisk Samfunn arrangerer sin 3. offentlige høstkonferanse 12. og 13. november dette år. I dagens nummer intervjues Samfunnets formann, direktør *Harald Hanssen-Bauer,* som forklarer opplegget av konferansen og gir oss konferansens program.

Redaksjonen bringer i dette nummer en omtale av lønnspolitikken i Nederland. I samband med det arbeid som skjer her hjemme foran neste lønnsforhandlingsrunde mener vi det må være av interesse å få et innblikk i hvordan lønnspolitikken er søkt utformet i et land som etter det vi forstår har gått ganske andre veier enn her i landet når det gjelder å løse fordelingsproblemene.

Medarbeidere i dette nummer

Ragnar Frisch, professor ved Oslo Universitet.

Johan Einarsen, professor ved Oslo Universitet.

Eivind Barca (c.o. 1954), undervisningsleder i IBM, Oslo.

Eskild Jensen (c.o. 1952), konsulent ved Norsk Utviklingshjelp, Oslo.

Erik W. Østberg (c.o. 1945), sekretær ved Oslo kommunes statistiske kontor.

Velkomstfest for nye studenter

Festen ble avholdt fredag 5. oktober i Velferdsbygget på Blindern med ca. 75 deltakere. Dessverre var oppslutningen blant gamle studenter heller dårlig, slik at de nye var i stort flertall.

Det hele begynte riktig stilig og pent med fiskekabaret og tale for de nye studentene av Per Monsrud, som representerte Sosialøkonomisk Samfunns styre. Einar Berg takket for maten på en morsom måte. Og så var det dans etterpå. Fordelingen av festdeltakere etter kjønn var svært skjev, og dette satte sitt preg på festen. De få damer som stilte var i aksjon på dansegulvet nesten kontinuerlig, men likevel var mange av de nye studentene henvist til å more seg på andre måter. I den anledning må det bemerkes at det blant de nye studentene tilsynelatende var et urimelig forhold mellom graden av beruselse og omsetningen av øl.

Helt på slutten fikk festen en noe uryddig karakter, og det ble noen ekstraposter på regningen av den grunn. Men alt i alt blir vel festens ettermæle ganske bra.

SOSIALØKONOMEN

TIDLIGERE STIMULATOR

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Redaktører:
EGIL BAKKE ESKILD JENSEN

Redaksjonssekretær: ARNE FAYE *Studentredaktør:* LARS ARESVIK

Nr. 8 - 16. årgang - Oktober 1962

Mer og bedre planlegging

Det er lagt fram proposisjon for Stortinget om en utbygging av det økonomiske planleggingsapparat i sentraladministrasjonen.

Bakgrunnen for forslaget er i proposisjonen lagt fram slik:

«Storting og Regjering har påtatt seg ansvaret for å realisere en alminnelig økonomisk målsetting som tar sikte på å sikre full sysselsetting, en rask økonomisk vekst og en rimelig inntektsfordeling så vel mellom sosiale grupper som mellom landsdelene. Skal en slik målsetting kunne bli satt ut i livet, må staten på mange måter påvirke den økonomiske utviklingen, og staten må også engasjere seg direkte i den økonomiske virksomhet. Men når staten griper aktivt inn, enten ved å påvirke den private sektor eller ved selv å foreta investeringer eller på annen måte, vil det kreves en samlet plan for hvordan virkemidlene skal nyttes for å nå de mål man stiller opp.»

Det er mulig at dette er en like god karakteristikk av den fundamentale forskjell mellom planøkonomi og laissez faire som det er mulig å gi.

Mange legger noe annet og langt mer i ordet planøkonomi; de knytter planøkonomi til bruken av en rekke virkemidler og velger et minimumssett av virkemidler som bør være i bruk for at systemet kan kalles planøkonomi.

Regjeringen gir i sin proposisjon uttrykk for et helt annet syn; at planøkonomiens kjerne er den politiske vilje til å lede utviklingen av samfunnet, i motsetning til at denne utvikling skal skje bare under påvirkning av visse automatiske virkemidler.

Når man definerer planøkonomi såpass vidt, vil vel mange politiske grupperinger i Norge godta den. Den politiske meningsforskjell viser seg vel sterkere når man kommer til mer konkrete vurderinger, og vi vil trolig se at de konkrete forslagene i den fremlagte proposisjonen vil reflektere en slik meningsforskjell. Men det er vel — håper vi — heller få motstandere av planøkonomi som ikke tar det standpunkt at når det først skal være planøkonomi, så bør den være så god som mulig. Det er vel grunn til å tro at de foreslåtte tiltak vil lede til en bedre planøkonomi.

I de første etterkrigsår besto planøkonomien i å regulere i en knapphetsøkonomi. Dette er stort sett ikke lenger nødvendig og heller ikke tilstrekkelig. En ting er å holde igjen — noe annet å lede eller stimulere den økonomiske utvikling i bestemte retninger. Ønsker man å ta på seg denne oppgaven, må man vite hva man vil.

Man må ha reelle målsettinger for de viktigste områdene av den offentlige virksomhet, og for de næringene som er av størst betydning. Med reelle målsettinger mener vi målsettinger som er praktisk mulige, og som man har — eller vil skaffe seg — virkemidler til å realisere. Når man har fremmet forslaget om den nye planleggingsavdeling, tyder dette på at Regjeringen nå ønsker å gjøre et fremskritt på dette området.

Blant økonomer og andre har det kanskje vært et visst inntrykk av at det planøkonomiske tilsnitt i den økonomiske politikk er blitt noe mindre markert utover i slutten av 1950-årene og i begynnelsen av 1960-årene. Det er kanskje ikke helt klart for den ineresserte almenhet i hvilken utstrekning dette skyldes at den administrative oppbygging ikke har vært hensiktsmessig nok, eller om det også har andre åraker. Den nye avdelings resultater vil avhenge like mye av Regjeringens vilje til å gjøre bruk av den, av andre administrasjonsgrener, som av de økonomer som blir satt til å utføre arbeidet der.

Det norske forslaget om å styrke det økonomiske planleggingsapparat i administrasjonen faller i tråd med hva som i de siste år er gjort i andre land, blant annet Frankrike, Belgia og Storbritannia. I noen land er dette skjedd ved å organisere en særskilt avdeling e. l. i Finans- eller Økonomidepartementet, og i andre land ser det ut som man har foretrukket å bygge opp dette apparatet utenfor departementenes ramme. Det norske forslaget går som kjent ut på å legge det nye planleggingsorganet inn som en avdeling i Finansdepartementet, og vi får håpe at dette viser seg å være en hensiktsmessig løsning under våre forhold. Proposisjonen går ikke så særlig dypt inn på det spørsmålet.

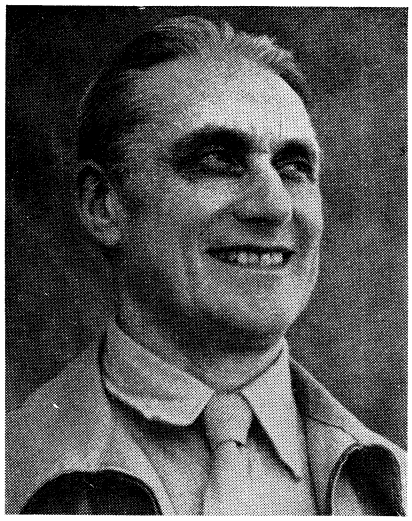

Den sosialøkonomiske vitenskaps utvikling

Foredrag holdt i Universitetets gamle Festsal 28. september 1962

Av professor Ragnar Frisch

Det er med atskillig bekymring jeg tenker på titelen på dette foredraget «Den sosialøkonomiske vitenskaps utvikling». Jeg er redd for at denne titelen kommer til å bli mer en blikkfanger enn en korrekt betegnelse på innholdet i foredraget.

En blikkfanger er som bekjent bildet av en ung pike i bikini plasert på toppen av en plakat som ved nærmere ettersyn viser seg å være reklamen for, la oss si, en ny og effektiv type av potetopptaker. Jeg er redd for at jeg kommer til å snakke mer om potetopptakeren enn om blikkfangeren.

Men for iallfall å si noe om blikkfangeren, la oss begynne med begynnelsen. Og begynnelsen er naturligvis den samme for sosialøkonomien som for alle andre vitenskaper, nemlig Aristoteles. Dette gigantiske geni som levet i Athen på 300-tallet før Kristus og hvis skole er blitt kalt den peripatetiske fordi han og hans disipler under forelesningene vandret omkring i spasergangene i gymnasiet Lykeion på samme måte som vi i gamle dager, dengang det ennå var somre i Norge, undertiden holdt forelesninger i haven bak Frederiks gate 3.

Antallet av Aristoteles' skrifter er anslått til å være mellom 500 og 1000, og han beskjeftiget seg med nærsagt alt mulig: logikk, retorikk, naturvitenskap, psykologi, matematikk, politikk, statsforfatning og økonomi. Verket Oeconomica i 3 bøker er visstnok blitt betegnet som «uekte», men selv uten å være klassisk filolog tror jeg at denne betegnelsen kan være høyst tvilsom. Om det ikke er Aristoteles selv som har skrevet eller diktert dette verket, må det være opplagt at han gjennom den enorme innflytelse han hadde på datidens tenkning, har vært den inspirasjonskilde som verket Oeconomica er sprunget ut fra.

Aristoteles selv hadde virkelig sans for noe av det sentrale i sosialøkonomien og det ennogså i en form som vi nå med en ultramoderne terminologi kan kalle estimering av etterspørselsfunksjoner og en raffinert bruk av monopolpristeorien. Dette fremgår med all tydelighet av en historie som Aristoteles forteller om filosofen Thales fra Milet som levet et par hundre år tidligere. Thales var som de fleste vitenskapsmenn fattig fordi han ikke hadde giddet å bruke sine kunnskaper og evner til å tjene penger. Men engang tok han seg sammen og gjorde et virkelig kupp. På grunn av sine meteorologiske kunnskaper forutså Thales at det i den kommende sesong ville bli en meget stor olivenhøst. Derfor leiet Thales på forhånd alle oljepressene i Milet og nærliggende byer. Han brukte sine spareskillinger til å betale forskudd på disse leiekontraktene slik at alt var juridisk sikret. Da den enorme olivenhøsten kom, var det i vid omkrets ingen andre enn Thales som disponerte oljepresser. Ved å leie dem ut en for en og da selvsagt til svimlende priser skapte han seg en stor formue.

Tiden tillater meg ikke å gå detaljert gjennom middelalderens skolastikere og alle de forskjellige sosialøkonomiske landevinninger i de århundreder som fulgte, Jeg skal bare ramme ned noen enkelte merkepeler for å markere hvor i landskapet vi befinner oss. Studentene vil jo kjenne de store trekkene fra vår avdøde kollega Oskar Jægers bok om sosialøkonomiens historie og fra professor Johan Vogts forelesninger.

Når vi skal fare gjennom dette terrenget med syvmilsstøvler, må vi først på 1500 og 1600 tallet nevne *merkantilismen* med Jean Baptiste Colbert, som den fremste eksponent. To ekstreme stikkord må være nok til å karakterisere merkantilismen. Jeg er redd for at vår avdøde svenske kollega, den store økonomiske historiker Eli Heckscher ville vende seg i sin grav hvis han hørte en så grusom forenkling som den jeg nå gjør, men la meg likevel gjøre den. På det teoretiske område var merkantilistenes oppfatning at den økonomiske virksomhet simpelthen bestod deri at det som den ene part klarte å tjene, måtte være lik det som den annen part tapte, altså et slags handelsfilosofisk *nullsumsspill* for å bruke en moderne spillteoretisk uttrykksmåte. På det praktisk administrative område var merkantilistene det som vi i vår sterkt opplyste tid ville kalle stygge planøkonomer.

Fysiokratene med François Quesnay som sin eksponent, reagerte mot begge disse synspunkter, både det teoretiske og det praktiske. For det første trakk de frem den fundamentale ting at jorden og naturkreftene var en selvstendig produksjonsfaktor som skapte noe. De skapte et *nettoprodukt* slik

at spillet ikke bare ble et nullsumsspill. Og på det praktiske område hevdet fysiokratene at tingene best ordnet seg av seg selv. De stygge planøkonomene gjorde altså igrunnen bare ugagn.

På slutten av 1700-tallet var det en ny produksjonsfaktor som for alvor ble trukket inn i debatten. Det er jo gjerne slik at en ny ting må overdrives for at folk riktig skal få øye på den. Slik gikk det da også med den nye produksjonsfaktoren, *arbeidet*. Nå ble det denne faktor og denne alene som skapte alt sammen. I året 1776 utkom Adam Smiths berømte verk. Der toner han straks flagg. I verkets innledning sier han: «Det som enhver nasjon årlig frembringer ved sitt arbeid, utgjør det fond som skal forsyne nasjonen med det den trenger.» Denne fanfaren som annonserer arbeidets sentrale plass i sosialøkonomien ble fulgt opp gjennom David Ricardos arbeidsverdi og senere som en videre direkte fortsettelse gjennom Karl Marx' lære som munner ut i den vitenskapelige sosialisme. På det praktiske område var Adam Smith en liberaler. Staten skulle innskrenke sin virksomhet til det som var strengt nødvendig for rettssikkerheten o. l.

Det er interessant at to praktiske konklusjoner som er så diametralt motsatte som den klassiske liberalisme og den vitenskapelige sosialisme er sprunget ut fra det *samme* teoretiske utgangspunkt: Arbeidet som det sentrale element i den økonomiske virksomhet.

Jeg skal ikke følge denne tråden videre, men bare benytte anledningen til å si at Ricardo ikke bare gjorde seg bemerket ved sin arbeidsverditeori, og dermed som stimlator for sosialismen, men at han generelt må kunne sies i være den første profesjonelle *modellbygger* i sosialøkonomien. Han fremhevet at sosialøkonomien er behersket av lovmessigheter, og at det er sosialøkonomenes oppgave å utrede disse lovmessighetene med logisk stringens. Ikke bare hans arbeidsverditeori men også hans grunnrenteteori er eksempel på dette lovmessighetssynspunktet. Den befolkningsmessige side ved problemet ble tatt opp av den omtrent samtidige Thomas Robert Malthus, Adam Smith, Malthus og Ricardo er pionererne i det som vi nå kaller *den klassiske skole*.

Jeg synes det er litt urettferdig å kalle Adam Smith for sosialøkonomiens far, slik som det undertiden gjøres. Hans forgjengere, fysiokratene, hadde gjennom sitt tableau economique skapt noe som i like høy grad har vært grunnleggende for den moderne sosialøkonomi. Jeg kommer tilbake til hva dette nye bestod i.

Når det gjelder prisdannelsesteorien var klassikernes lære en produksjonsomkostningsteori. Den var i høy grad preget av tankegangen hos den private forretningsmann som produserer og selger i konkurranse med andre forretningsmenn. Denne tankegangen kan forenkles til dette: Kunne jeg bare slå ned prisen, ville jeg trekke kundene til meg. Slik tenker imidlertid også de andre forretningsmennene. Det eneste som stanser oss er produksjonsomkostningene. For alle varer er det altså en slags automatisk tyngdekraft som trekker prisene *nedover*. Og det faste underlag som prisene faller ned på og blir liggende stille på, er produksjonsomkostningene. Produksjonsomkostningene er derfor prisenes «årsak».

Mot dette ensidige synet reagerte i siste halvdel av 1800-tallet *den østerriske skole* med Carl Menger i spissen. Østerrikerne fremhevet nytten og særlig da grensenytten som den fundamentale «årsak» til prisene.

I vår sprogbruk er grensenytten den deriverte av totalnytten m. h. p. kvantum. Også engelskmannen Stanley Jevons fremhevet grensenyttens betydning.

*

Dermed er vi kommet så langt at vi kan begynne å snakke om det egentlig interessante, nemlig strukturen av den moderne sosialøkonomi. Dvs. vi er kommet til saken, nemlig potetopptageren og dens funksjonsmåte. Den moderne sosialøkonomi er i sannhet en stor og herlig potetopptager som bringer jordens skatter opp til menneskene.

Jeg vil gruppere mine merknader om dette under de tre stikkordene: Totalanalysen, økonometrien og de elektroniske regnemaskinene. —

For det første angående totalanalysen. Sosialøkonomien på 1600, 1700- og begynnelsen av 1800-tallet var, på noen få unntak nær, f. eks. fysiokratenes tableau economique, et storstilet forsøk på å løse et simultant likningssystem mellom, la oss si, tre ukjente x, y og z ved å behandle hver av disse ukjente *for seg*. Først et kapitel der en forklarer hvorledes x bestemmes, deretter et kapitel der en forklarer hvorledes y bestemmes og til slutt et kapitel der en forklarer hvorledes z bestemmes. Den rent bokbinderimessige sammenheftingen av disse tre kapitlene var så sosialøkonomien. Vi kan kalle de tre ukjente arbeidets, jordens og kapitalens andel av nasjonalproduktet.

Som et rørende eksempel på denne analyseteknikken må jeg sitere innledningsordene til forelesninger holdt av den ærverdige M. P. Rossi, Membre de l'Institut de France. Jeg siterer etter annen utgave, trykt i Paris 1843. Med ekte fransk patos begynner han sine forelesninger: Mine herrer! — Dette var altså før de kvinnelige sosialøkonomiske studenter var oppfunnet. — «Mine herrer! Etter at vi i forrige semester har behandlet det som sosialøkonomien har å si om en av produksjonsfaktorene, nemlig arbeidet, skal vi nå behandle et enda vanskeligere problem, nemlig jorden som produksjonsfaktor.»

Den første som virkelig for fullt erkjente at selve poenget ligger i *samspillet* mellom alle de mange økonomiske faktorer og at dette problemet om samspillet må løses som et simultant problem, var Leon Walras som virket på 1870-tallet.

Walras oppstillet som prinsipiell teoretisk formulering av det samfunnsøkonomiske systemet et stort likningssystem der han forsøkte å samle alle faktorene til et helhetsbilde hvor hver enkelt faktor samtidig er bestemt av og er med å bestemme alle de andre.

Selv om Walras ikke nådde frem til rent numerisk å bestemme koeffisientene i sitt store likningssystem, har selve hans tenkemåte hatt en enorm betydning. På mange måter har den preget det arbeidet vi er opptatt med i dag.

Walras system var et *determinert system*, dvs. det inneholdt ingen frihetsgrader. Det har like mange ligninger som ukjente. Hvis bare alle koeffisientene i systemet er kjent, vil derfor systemet fikse-

re størrelser på alle de ukjente. Walras-systemet var derfor i sitt vesen et rent beskrivelsessystem, dvs. et analytisk system som bare forsøkte å forklare en situasjon som *faktisk eksisterte*. Det var altså ikke et analytisk system som er egnet til å studere og sammenlikne alternative utforminger av de gjeldende regler for og institusjoner i samfunnsøkonomien. For å kunne gjøre det, må man operere med et analytisk system som inneholder et visst antall frihetsgrader, altså færre likninger enn variable. Når vi vil søke å stille den økonomiske teori i den praktisk-økonomiske politikks tjeneste er frihetsgradene noe særdeles vesentlig. Det er gjennom dem og bare gjennom dem at vi kan kartlegge de valgmuligheter, dvs. de *manøvreringsmuligheter* som foreligger i den økonomiske politikken.

Jeg skal ganske kort skissere de tre forskjellige faser i arbeidet med å stille opp et analytisk system — en modell — som kan være et redskap i den økonomiske politikken.

For det første må vi stille opp en liste over de størrelser — de variable — vi vil operere med i vårt teoretiske resonnement. Listen må så å si være tinglest i den forstand at vi under hele resonnementet pålegger oss selv det logiske krav at vi ikke får lov å trekke inn noen variable som ligger utenfor denne listen. Skulle vi under arbeidets gang finne at vi er nødt til å trekke inn en variabel til, må den tingleses som et tillegg til listen. Og vi må ta alle logiske konsekvenser som derav følger, bl. a. den konsekvensen som følger m.h.t. antallet av frihetsgrader, altså m.h.t. manøvreringsmulighetene i den økonomiske politikken.

Den helt fundamentale betydning av det logiske krav som ligger i en tinglest liste over variable kan jeg illustrere med noe som i sin tid skjedde i Edens have. Kain slo som bekjent sin bror Abel ihjel. Da det var gjort, begynte Kain å tenke på hvorledes han skulle klare å forplante slekten. Rent logisk sett så det ut til å være et ganske uløselig problem. Men Kain klarte det. Og hvorledes klarte han det? Jo, han reiste til *fremmede land* for å ta seg en hustru.

Den sosialøkonomiske litteratur til langt opp i det 19. århundre, ja selv i dag, er full av slike løsninger hvor forfatterne for å komme ut av en vanskelighet reiser til fremmede land når det trengs. Vi behøver bare å tenke på hvorledes hvert enkelt land for seg forsøker å løse sine problemer om betalingsbalansen med utlandet.

Den tingleste listen over de variable som man vil tillate i resonnementet er altså den første fase i oppbyggingen av en virkelig holdbar analytiske modell.

Den neste fase er oppstilling av de *relasjoner* som knytter disse variable sammen. Det kan være rent definisjonsmessige relasjoner som f. eks. de som sier at nasjonalproduktet er lik summen av de seks anvendelser: Privat forbruk, offentlig forbruk, privat investering i fast realkapital, offentlig investering i fast realkapital, netto lageropplegg og nettoeksport.

Eller det kan være tekniske relasjoner i produksjonen, eller forbrukernes adferdsmønster eller andre adferdsmønstre, som er av en så *dyptgripende* natur at det neppe ville være mulig å bryte dem ned i en overskuelig fremtid.

Den tredje fasen i arbeidet med den analytiske modellen er oppstillingen av en realistisk øvre og nedre *skranke* for de variable og definisjonen av en *preferansefunksjon* som gjør det mulig å jamføre ønskeligheten av de forskjellige valgalternativer som foreligger i og med at modellen inneholder et visst antall frihetsgrader. En preferansefunksjon vil si en av politikerne (med bistand av de økonomiske eksperter) definert funksjon av modellens variable, som har den egenskap at det nettopp er denne funksjon man ønsker å gjøre størst mulig, f. eks. nasjonalproduktet eller dets vekstrate.

Hele dette opplegget inneholder selvfølgelig mange dyptliggende problemer både av filosofisk og praktisk art. I denne korte oversikten kan jeg ikke gå inn på det, men må nøye meg med å henvise til professor Haavelmos «Innledning til høyere kurs i økonomisk teori» som nylig er utgitt som memorandum fra Sosialøkonomisk Instiutt. Jeg håper at jeg ikke vil bli beskyldt for å drive tekstreklame når jeg sier at dette er en glimrende oversikt som studentene må fordype seg grundig i.

Det annet av de tre stikkordene jeg vil bruke for å karakterisere den moderne sosialøkonomi er økonometrien. Stanley Jevons drømte på 1870-tallet om at den tiden måtte komme da økonomene og statistikkerne hadde klart å fylle numeriske data inn i sitt analytiske apparat. Det er dette som økonometrien nå er i ferd med å gjøre. For vel 30 år siden, nærmere bestemt 8. februar 1932 sto jeg på dette selvsamme sted — men med et kateter som ikke var det gamle vakre, restaurerte som vi nå har — og holdt en tiltredelsesforelesning som vesentlig gjaldt økonometrien. Titelen var «Nyorientering av den økonomiske teori. Økonomikken som eksperimentalvitenskap».[1])

Ingen er vel mer klar over vanskelighetene enn de som selv arbeider med økonometriske problemer. De vet at Rom ble ikke bygget på én dag. Men samtidig vet de at en fornuftig styring av samfunnsøkonomien er helt avhengig av at det lykkes dem å vinne frem selv om det skal gå steg for steg. Og de får også fra tid til annen oppmuntrende beviser for at det ikke bare er skydotter de jager etter. Jeg skal nevne et enkelt hyggelig eksempel.

Den parameteren vi kaller inntektens grensenyttefleksibilitet spiller en fundamental rolle i forsøket på å bygge opp en sammenfattende teori for hele den private etterspørsel etter forbruksgoder. Jeg drøftet dette i diverse memoranda for Sosialøkonomisk Institutt og samlet resultatene i en artikkel i Econometria i 1959.

I et memorandum av 24. mars 1958 bestemte Leif Johansen ad tre forskjellige veier gjennomsnittsstørrelsen på denne parameteren for de siste decennier i Norge og fant på alle tre måter temmelig nøyaktig den samme verdi, nemlig —2. Senere har I. F. Pearce funnet omtrent samme verdi, —2, for Storbritannia.[2]) Og ganske nylig på en vitenskapelig konferanse i Dublin i begynnelsen av denne måneden, la A. P. Barten fra det

[1]) Senere trykt på norsk i Statsøkonomisk Tidsskrift, Oslo, 1932, og på engelsk i Nordic Statistical Journal, 1932.

[2]) Econometrira 1961, p. 507.

hollandske økonometriske institutt frem beregninger for Holland som viste nøyaktig samme resultat, —2, på små avrundingsfeil nær. Slike ing kan ikke skyldes bare tilfeldigheter.

Det tredje av stikkordene for den moderne sosialøkonomi er de elektroniske regnemaskinene. Dette tekniske hjelpemidlet har brutt ned den skranken som lenge var en absolutt hindring for at de økonometriske metodene virkelig kunne slå igjennom. Det er for så vidt karakteristisk at Leif Johansens resultater bygger på elektroniske beregninger foretatt i vårt Statistiske Sentralbyrå og på videre arbeider utført på Forsvarets Forskningsinstitutts maskin på Kjeller, og at A. P. Bartens resultater bygger på elektronisk bearbeidelse i Holland. Over hele verden både i Vesten og i Østen og i de nøytrale land blir nå disse maskinene tatt i bruk for økonomiske planleggingsformål både på bedriftsplanet og i nasjonalplanet. Da jeg siste gang reiste hjem fra Cairo hadde jeg overvekt på flybagasjen fordi jeg brakte med meg to eksemplarer av et stort ligningssystem om Egypts økonomi. Det skulle bearbeides på Forsvarets Forskningsinstitutts elektroniske maskin.

Vårt universitets elektroniske regnemaskin er dessverre av mer beskjedne dimensjoner, men dog brukbar for problemer av den størrelsesorden som våre studenter møter. Kåre Edvardsen ved Sosialøkonomisk Institutt har nylig laget et større memorandum for å veilede studentene i bruken av denne maskinen.

Fremtidsperspektivet for anvendelsen av de elektroniske maskiner gjelder imidlertid ikke bare det egentlige beregningsarbeidet, men kanskje enda mer problemet om det som nå går under navn av information retrieval dvs. hvorledes man skal klare å *finne igjen* foreliggende opplysninger. Med den enorme og stadig økende masse av vitenskapelige opplysninger, opplysninger om faktiske forhold og om teoretiske resultater, er det nesten umulig for en forsker å ha oversikt over alt det som foreligger og som kan ha interesse for det spesielle problemet han arbeider med i øyeblikket. Undertiden kjenner han det vel omtrent som skipsgutten som kom til skipperen og sa: «Det er jo så, skipper, at en ikke har mistet noe som en vet hvor en har?». «Ja, det er ganske riktig det, gutten min», sa skipperen. «Ja, da har jeg ikke mistet sølvkanna til skipper'n heller da. Den falt overbord for en stund siden.»

Det er dette problemet om å finne igjen sølvkanna akkurat i det øyeblikket en har bruk for den som arbeidet med information retrieval søker å løse.

Det er ikke så vanskelig så lenge man arbeider med slike begrensede problemer som momentant å kunne svare på spørsmål om rutetider og billettpriser i flytrafikken eller raskt å lokalisere alle lovbestemmelser som er relevante for et bestemt juridisk spørsmål — noe som man faktisk nå er i ferd med å løse —. Men verre blir det hvis man forsøker å gi en fullstendig klassifisering av alle relevante opplysninger innenfor det feltet som karakteriseres ved overskriften «Om alt hva der kan vites».

Men vi må aldri tillate oss noen form for vitenskapelig defaitisme. Vi må stadig holde oss for øye at den eneste forskjellen mellom et vanskelig problem og et umulig problem er at det siste tar litt lenger tid å løse.

*

Så kan man da til slutt spørre: hva skal hele dette formidable apparatet, hele den moderne sosialøkonomi, tjene til? Hva skal det være godt for alt sammen?

Svaret på dette spørsmålet kan bare gis ved en personlig trosbekjennelse. Og min trosbekjennelse er at det skal tjene til å hjelpe våre medmennesker og særlig til å hjelpe de små i samfunnet. Direkte eller indirekte er det dette formålet som ligger bak mine dagers og netters arbeid. Det er det og bare det som gjør arbeidet utholdelig. Hvis det ikke var for troen på at det kunne nytte, ville jeg isteden ha dradd på fisketur, eller riktigere, da jeg har smertelige erfaringer for at jeg ikke egner meg som sportsfisker, ville jeg helt og holdent ha ofret meg for min store hobby — birøkten.

Det er ikke nok bare å ha godvilje. Godviljen må være underbygget ved vitenskap. Derfor vil jeg fullt ut underskrive Lord Bertrand Russells ord «Hverken kjærlighet uten kunnskap eller kunnskap uten kjærlighet kan føre til et godt liv». Jeg kan ikke følge Bertrand Russell i hans gudsfornektelse, men det ligger på siden av det jeg her vil trekke frem.

Denne min inspirasjonskilde for et slitsomt arbeide har jeg alltid forsøkt å øse av. I de fortvilte depresjonsårene, nærmere bestemt i desember 1932 da vi kjempet en desperat kamp mot den økonomiske fiksjonstenkningen i Norge, skrev jeg:[3]) «Det går ikke an å betrakte krisen som et rent tallmessig fenomen. Krisen er et spørsmål om menneskeskjebner og det er som sådant vi må angripe problemet.»

Denne grunninnstillingen er stadig blitt bestyrket senere i livet. Ikke minst under mine mange opphold i de underutviklede landene. Jeg glemmer aldri det inntrykk det gjorde på meg da jeg etter en behagelig flytur landet i Calcutta og for første gang stiftet direkte bekjentskap med den materielle elendigheten i den indiske befolkgen. Min kone, og våpenbror, som av sikkerhetsgrunner kom to dager senere, fikk en intens følelse av det samme.

Den som føler denne etiske bakgrunn for det sosialøkonomiske arbeidet, kan ikke stille seg utenfor de politiske aspekter av samfunnsøkonomien.

Det er klart at det enkleste av alt for en atomfysiker er å konsentrere seg bare om det teknisk-vitenskapelige og overlate til politikerne å bestemme om og i tilfelle hvor atombombene skal kastes. Og det enkleste av alt for en sosialøkonom er å konsentrere seg bare om å bygge opp et mest mulig effektivt analyseapparat og overlate til politikerne å bestemme på hvilken måte det skal misbrukes.

Men verden og dens problemer er i dag blitt en slik udelelig enhet både geografisk og befolkningsmessig innenfor det enkelte land, at ingen av oss har lov til å legge seg til en slik fagisolasjonistisk og behagelig innstilling. Det er noe som kreves av oss. Det kreves et *engasjement* som går langt utenfor de sirkler vi beveger oss i til daglig.

I dette engasjementet er det

---

[3]) Senere utgitt som memorandum av 11. januar 1951.

ikke til å unngå at vi undertiden må rette kritikk og kanskje hard kritikk mot enkeltpersoner. Skulle vi alltid si bare det som såvel morderen som den myrdede kan være fornøyd med, måtte vi jo bare snakke om ganske irrelevante ting, som f. eks. soleihovens kronblader e. l.

Men når vi øver kritikk mot enkeltpersoner må vi alltid la oss lede av Mahatma Gandhis berømte ord: «Uendelig motstand mot det onde og samtidig uendelig kjærlighet til han som gjør det onde.»

Dermed er vi midt oppe i spørsmålet om saklighet og objektivitet i en samfunnsdebatt. Saklighet og objektivitet er to forskjellige ting og det er nødvendig å si litt om begge.

Den enkleste definisjon av saklighet er at det er det som han legger for dagen som er enig med meg, dvs. enig med den som bruker ordet saklighet. Den som har tatt utklipp fra norske aviser for det siste året vil kunne fylle mange mapper med eksempler på det.

I virkeligheten er det, iallfall i prinsippet, ikke så vanskelig å gi en noe mer tilfredsstillende definisjon. Det er to hovedkjennemerker ved sakligheten. For det første at man gjennomfører resonnementet helt logisk stringent. For det annet at man ikke med vitende og vilje gjør vold på kjensgjerningene. Saklighet impliserer derimot ikke at man er forpliktet til å trekke frem *alle* momenter som kan være relevante til belysning av et foreliggende spørsmål. Det beste bevis for at det forholder seg slik er den aksepterte regelen om at det i enhver straffesak skal opptrede to personer, en offentlig anklager og en forsvarer. Ingen ville falle på å beskylde den ene av disse to herrer (eller kanskje damer) for usaklighet fordi de konsentrerer seg om å trekke frem bare en viss gruppe av momenter.

Kravet til objektivitet går et skritt videre. Den som vil være objektiv plikter ikke bare å være saklig i den forstand jeg nevnte, men han plikter også så langt han makter det å trekke frem alle momenter som er relevante for avgjørelsen av et foreliggende spørsmål og vurdere dem alle. Her er det den tredje person eller riktigere den tredje gruppe i straffesaken kommer inn, nemlig domstolen. *Den* plikter å være objektiv så langt den makter.

Disse definisjoner av sakligheten og objektiviteten kan anvendes så å si ordrett på alt som heter offentlig debatt i et demokratisk samfunn. Når vi skal gjøre vår innsas i denne debatten, plikter vi selvsakt alltid å være saklige i den forstand jeg har definert ordet, men det er ikke ensbetydende med at vi alle sammen til enhver tid må være objektive. Og heller ikke er det ensbetydende med at vi alltid må bruke nettopp den uttrykksformen som vi er vant til å bruke i vårt daglige arbeid innenfor vårt spesielle fagområde, altså for en teoretisk sosialøkonom den uttrykksformen som består i å begynne med å si: la x, y og z betegne henholdsvis de og de størrelser i den tingleste liste over modellens variable, osv.

Skulle vi alltid uttrykke oss bare på den måten kunne vi i mange tilfelle bli henvist til bare å gjøre den formen for innsats, som består i at vi står med hendene i bukselommen som tilskuere til en brann og roper til brannfolkene: «Husk nå endelig på at vann er skadelig for stoppede møbler». Eller den formen for innsats som geologen ville gjøre hvis han var bosatt øverst i dalen og ble vekket midt på natten av bulderet fra et stort leirskred og han forsøkte å komme i kontakt med naboene for å si: La x, y og z betegne de og de størrelser osv. Hvis han var et fornuftig menneske og virkelig ville gjøre en innsats, ville han bare gripe sin lommelykt, storme ut i natten og rope av sine lungers fulle kraft: «Redd dere straks ut av husene.» Senere når dagningen kom, ville han forsøke å tilkalle fagkolleger og sammen ville så disse i de følgende dagene og ukene ved hjelp av x, y og z beregne det statiske og dynamiske trykk i leirmassene for på den måten å hjelpe sine medmennesker.

Jeg kan ikke slutte uten å si at jeg synes at disse betraktningene har en temmelig direkte anvendelse på mye av det vi har sett og hørt under Fellesmarkeds-debatten hos oss. Den *verste* form for usaklighet og manglende objektivitet er den som gir seg ut for å være saklig og objektiv. Jeg kan ikke komme bort fra at en slik kamuflert usaklighet og mangel på virkelig objektivitet har gjennomsyret mye av bestrebelsene for å skremme eller lokke det norske folket med i Fellesmarkedet. Men dette er noe som jeg vil foretrekke å behandle for et annet forum.

Den sunne reaksjon og den sunne dømmekraft hos de menige borgere — ikke bare i det spesielle Fellesmarked-spørsmålet, men helt generelt — er den største oppmuntring for oss som sliter etter evne for å bygge opp et analytisk apparat på sosialøkonomiens område. Det er denne sunne reaksjon og dømmekraft som gir oss håp om at vårt slit til slutt skal bli til virkelig hjelp for menneskene i et demokratisk samfunn.

Skattedebatten i søkelyset

«Om man tviler på den progressive skatt har vesentlige virkninger på tilbudet av arbeid, innebærer ikke dette nødvendigvis at der ut fra en samfunnsmessig helhetsvurdering ikke skulle være noe behov for svekkelse av progresjonen. Naturlig nok blir den sterke progressivitet oppfattet som en urimelighet av mange av de som rammes av den. Dette er et moment som må tillegges vekt i seg selv og som må avveies mot ønskeligheten av å påvirke inntektsfordelingen gjennom de direkte skatter.»

(St.meld. nr. 54. Retningslinjer for skattepolitikkden))

Skattedebatten i Norge er ofte en debatt om skatteprogresjon. Dette til tross for at progresjonen bare svarer for om lag 300 mill. kroner av de vel 7 milliarder staten hvert år tar inn i skatter og avgifter. Men de som blir rammet av progresjonen er ikke alltid villig til å se så stort på det.

Progresjonen er nok noe sterkere i Norge enn i de fleste andre land. Ikke ved at den begynner på et mye lavere inntektstrinn her enn i andre land — og heller ikke ved at maksimalprogresjonen er sterkere hos oss enn andre steder. Men avstanden mellom første progresjonstrinn og det inntektsniv en må ligge på for å føle progresjonen fullt ut, er mye kortere i Norge enn i andre land. Selve progre-

Morris Stone: Labor-Management Contracts at Work

Harper & Brothers, New York 1961. 307 sider

Av professor Johan Einarsen

Norsk arbeidstvistlov forbyr som kjent arbeidsstans som kampmiddel i tvister som gjelder fortolkning av bestående tariffavtale og henviser slike tvister til domstolsavgjørelse. Det viktigste materiale for de som vil studere fortolkning av tariffavtaler i norsk praksis er derfor Arbeidsrettens avgjørelser.

Amerikansk arbeidslov har ikke tilsvarende bestemmelser, men til gjengjeld har de amerikanske tariffavtalene nesten uten unntak en klausul om *voldgift* ved tvister som angår fortolkning og anvendelse av tariffavtaler. I noen tariffavtaler er det bestemt at partene skal bli enig om en fast voldgiftsmann (arbitrator) som skal avgjøre alle tvister som oppstår i tariffperioden, men i de fleste tilfelle forutsettes det at det velges voldgiftsmann for hver enkelt tvist.

Men de mer enn 100 000 tariffavtaler som til en hver tid er i kraft i USA er det innlysende at det må bli en mengde slike fortolkningstvister, som partene ikke får løst ved forhandling og der det blir nødvendig å tilkalle voldgiftsmann. I tidens løp er det også mange tusener som har tjenestegjort som voldgiftsmenn, men utviklingen har gått i den retning at det etter hvert har skilt seg ut en gruppe på ikke mer enn om lag 500 «profesjonelle» voldgiftsmenn, dvs. folk som får sin vesentlige inntekt ved slik virksomhet, og nesten alle saker blir nå avgjort av en av disse. Dette henger sammen med at det ikke er så mange av de som har prøvet seg som for lengre tid har greid å bevare begge parters tillit når det gjelder kravet til upartiskhet. De fleste av disse voldgiftsmenn er nå organisert i American Arbitration Association.

Det at voldgiftsavgjørelsene på denne måten er blitt konsentrert hos en begrenset gruppe profesjonelle voldgiftsmenn har i høy grad bidradd til at praksis etter hvert har fått et visst ensartet preg, slik at en kan tale om faste retningslinjer for avgjørelsene på en rekke områder. Dette til tross for at en amerikansk voldgiftsmann ikke slik som amerikanske domstoler er bundet av tidligere avgjørelser i liknende saker (prejudikater), men fritt treffer sin avgjørelse ut fra egen oppfatning av hva som er rett.

Formålet med foreliggende bok har vært ved analyse av en lang rekke avgjørelser publisert av AAA etter 1. januar 1959 å søke å komme fram til generelle retningslinjer for praksis i voldgiftsavgjørelser på 10 viktige tariffområder. Da det på de fleste av disse områder er noenlunde liknende bestemmelser også i norske tariffavtaler, vil analysen også være av interesse både for de som i vårt land arbeider med tariffsaker, og for forskere av laborproblemer. Av særlig interesse finner jeg det siste avsnitt av boka der forfatteren drøfter det generelle problem om hvilken betydning som bør tillegges praktiseringen av tariffavtalene når det gjelder punkter der avtalene enten tier eller uttrykker seg tvetydig, og videre spørsmålet om under hvilke betingelser en praksis i strid med tariffens klare ord, kan endre denne.

Gudskjelav

Queen not affected by Rome Treaty.

Overskrift i Guardian.

---

sjonsskalaen er trengt så mye sammen at den både begynner og når sin topp i det midlere inntektsskikt.

De kloke ord som vi ovenfor har sitert fra Regjeringens skattemelding har dessverre ikke påvirket ordskiftet om dette spørsmål i synderlig grad. I Stortinget ble progresjonen nettopp diskutert ut fra dens virkning på arbeidsinnsatsen og ut fra dens inntektsutjevnende virkning. Vi slutter oss for vår del til sitatet fra Stortingsmeldingen. Det må være av vesentlig betydning at folk aksepterer den skatteplikt de blir pålagt. Er skattleggingen nå for enkelte så hard at de av den grunn går rundt med sur mage og bitre sinn, eller godtar de stort sett beskatningen som nødvendig betaling for det fellesforbruk det stort sett er enighet om at vi bør ha?

Selvsagt er det betenkelig å ta en slik stilling til problemet — for folk liker aldri å betale skatt. Men det må allikevel kunne sies at det gis visse grenser, og spørsmålet må stilles om progresjonen nå er så hard at selv folk med en meget positiv innstilling til en økonomisk politikk som tar sikte på fellesforbruk og en viss bremsing på veksten av personlig forbruk, føler at progresjonen er for hard. Ikke fordi den tar de virkelige store inntektene så hardt — men kanskje mest for den i dag også tar så mye av lønnsinntektene til folk som ikke på noen måte føler seg som kapitalister. Det kan være akademisk utdannede mennesker eller folk som på andre måter har lagt inn mye tid og penger på å dyktiggjøre seg. Disse tjener bra — det er ikke det. De tjener mer enn mange andre. Men det de tjener er ordinære lønnsinntekter og de føler ofte at det kan vel aldri opprinnelig ha vært meningen med progresjonen å behandle *dem* som en inntektsoverklasse.

Mange av de forsvar for progresjonen vi har hørt og sett og forsåvidt de fleste av angrepene på den også — har en tendens til å diskutere saken på det prinsipielle grunnlag. Mange av forsvarerne av den gjeldende progresjon argumenterer på en måte som tyder på at deres endelige mål er å sørge for at alle i samfunnet får samme disponible inntekt.

Over til 3. omslagsside.

Frischmøtet i Universitetets gamle Festsal 28. september 1961

Av cand. oecon. Erik W. Østberg

Frisch har vel knapt gitt seg tid til å se den «unge» (vel 40 år gamle) sveitsiske forfatters, Friedrich Dürrenmatt's «Fysikerne» på Nationaltheatret. For en som så stykket få dager *etter* at Frisch hadde holdt sitt foredrag var det ikke til å unngå å se en viss sammenheng mellom forkynnelsen i det lett modernistiske skuespillet og den bekjennelsen som Frisch's foredrag om «Den sosialøkonomiske vitenskaps utvikling» munnet ut i. Dürrenmatt vil i en slentrende, innfallsrik, av og til sjokkartet, form stille i relieff det dilemma som kan tårne seg opp for en skapende naturvitenskapsmann i atombombens og romreisenes tidsalder: Forskingen — andres og egen — stiller ham stadig nye landevinninger for den menneskelige tanke og erkjennelse i utsikt, oppdagelser og oppfinnelser som *kan* gi menneskene et rikere, innholdsfylt liv, som *kan* gi større glede, bringe mer velsignelse. Men selve omfanget av de muligheter som forskningsresultatene åpner, gjør det til politikernes — og bare deres — sak å sette resultatene ut i livet. I det øyeblikk naturvitenskapsmannen begynner å reflektere over dette faktum blir det også til en skremmende kjennsgjerning at politikerne kan bruke hans viten destruktivt, ja, at den i verste fall kan bety menneskehetens undergang.

Den som hørte Frisch denne fredag kvelden, i et auditorium der han for vel 30 år og 7 måneder siden i en tiltredelsesforelesning hadde proklamert sin tro på økonometriens betydning og muligheter — kunne ikke tvile på at professor Ragnar Frisch av 1962 i fullt og hellig alvor mener at en katastrofe, intet mindre enn en katastrofe, nærmer seg i form av EEC's fellesmarked. Han mener neppe at dette meget omtalte markedet vil føre menneskeheten direkte mot undergangen, men han er overbevist om at det vil bryte så avgjørende med de prinsipper han har trodd på og forfektet, at det på en så skjebnesvanger måte vil føre til misbruk eller ikke bruk av det verktøy han har vært med å stille til disposisjon, at det blir en ufravikelig plikt for ham å kaste det han har i hendene, om nødvendig lukke døren til sin «næring», og gå ut og gjøre *sitt* til å avverge katastrofen. Andre vitenskapsmenn, også «fysikere», har reagert like aktivt på sine områder. De har nektet å nøye seg med å sitte i sine verksteder og stille til disposisjon. Oppnår de noe? Det er vanskelig å måle virkningen av en slik innsats. Frisch la iallfall stor vekt på å ville være nyttig. Her skulle det snakkes et språk som folk ville, som folk måtte, forstå.

Jeg brukte til å begynne med ordet «bekjennelse». Det var overlagt. For ikke rettere enn jeg husker var Frisch en av hovedopphavsmennene til det postulat som var god tone i de første år etter krigen, nemlig at sosialøkonomenes oppgave var å fortelle politikerne hva som ville skje under de og de omstendighetene, så fikk politikerne velge målet. Sosialøkonomene skulle ikke hjelpe dem å velge. Dersom de gjorde det, opptrådte de ikke som sosialøkonomer, men for eksempel som alminnelige mennesker, eventuelt som politikere. «Bekjennelse»? Hva var det så Frisch bekjente? Kanskje dette: Hverken en sosialøkonom eller en annen vitenskapsmann vil slå seg til ro med å være verktøyleverandør fra det øyeblikk han blir overbevist om at mottakeren vil misbruke verktøyet, eller det som muligens er enda verre — at ingen vil etterspørre verktøyet. Og en ting til: Vitenskapsmannen er et menneske med meninger og følelser. Svært ofte vil det være vanskelig for ham å registrere når han opptrer som vitenskapsmann, når han opptrer i egenskap av noe bestemt annet og når han simpelthen *bare* er menneske. Om han aldri så nidkjært barrikaderer seg mot utenforliggende innslag i sin rolle som representant for et yrke, en organisasjon, et land, så makter han ikke et øyeblikk å unndra seg sin rolle som menneske. Menneske er han under en hver omstendighet. Og et menneske — ja, et menneske har meninger og følelser. Selv i det øyeblikk vitenskapsmannen driver et skapende, vitenskapelig arbeid, driver det uregjerlige menneske sin virksomhet i hans underbevissthet. Det er ikke lett for et menneske å være utenriksminister.

Frisch var glimrende opplagt på avdukingsmøtet i Universitetets Gamle Festsal. Det var en udelt glede å følge ham på hans streiftog gjennom den sosialøkonomiske vitenskaps historie. Men jeg må innrømme at det for meg ble avslutningen på hans foredrag som gjorde sterkest inntrykk. Den fikk noe patetisk over seg. Universitetets rektor uttalte på forhånd en smule engstelse for at Frisch skulle ende i fellesmarkedet. Engstelsen viste seg altså å ikke være grunnløs. Mon han ikke likevel, som de fleste andre av de tilstedeværende, satte pris på å få del i den lidenskapelige, Frisch'ke bekjennelse. Den var av ånd. Og derfor ikke uakademisk. Så får hver enkelt av oss fortsatt mene hva vi vil om *fellesmarkedet*.

Innen Frisch slapp til, passerte et ikke ubetydelig sermonielt apparat. Sosialøkonomisk Samfunns formann, Harald Hanssen-Bauer (som Aftenpostens aftennummer døpte om til Hans Baur!), ønsket velkommen og refererte til Faktaforgjenger, Holbæk-Hanssens uttalelse om at Frisch arbeider i «gudenes verksted». Studentutval-

gets formann, 1500-meterløperen Thorbjørn Hermansen, overrakte professor Frisch en smukk adresse med givernes navn, formannen i innsamlingskomiteen, Per Monsrud, overrakte malerinnen Agnes Hiorth blomster med takk for bildet av den «dynamiske professor Frisch», Universitetets rektor, professor Johan Ruud, takket for gaven og fastslo at professor Frisch var en av de universitetslærere som hadde satt dypest merker etter seg, ikke minst ved at hans elever hadde nådd toppstillinger (Finansminister Petter Jakob Bjerve satt på hedersplass som tilhører). Den Gamle Festsal var langt fra fylt. Bare en mindre del av giverne var til stede. En merket seg likevel en rekke av de sosialøkonomer som har studert under Frisch og som senere selv har fått et kjent navn. Helge Seip må nevnes, fordi han ikke bare var tilstede, men også laget et mønstergyldig referat fra høytideligheten til 2.-utgaven av lørdags-Dagbladet.

Men dette skulle være referat fra en høytidelighet i Universitetets Gamle Festsal. Høytiden var knyttet til overrekkelsen av et portrett av prof. Ragnar Frisch, utført av malerinnen Agnes Hiorth. Maleriet var en gave til Universitetet i Oslo fra sosialøkonomer som har hatt Frisch som lærer. Foranledningen var at Frisch i 1961 kunne feire 30-års jubileum som professor. Hva så med det bildet som ble avduket av Studentutvalgets formann? Få vil nekte at det er *liv,* gjerne dynamikk, over den skikkelsen malerinnen har skapt. Det er vesentlig. Men er det Frisch hun har fått fram? Jeg går ut fra at den utvilsomme foryngelsen er skjedd bevisst. Kanskje er den Hiorth'ske Frisch blitt for «pen», litt for mye foredragsholder og litt for lite foreleser, litt for alminnelig norsk, litt for lite Frisch'k. Nei, jeg tror ikke det er riktig å ta et endelig standpunkt ennå når de gjelder vurderingen av Agnes Hiorths verk. Forhåpentlig vil det bli anledning til å se bildet i år framover, først i Frederiks gate, senere på Blindern. De bemerkningene som er falt her står for min personlige regning, selv om de kanskje kan være lett påvirket av andres ytringer.

Litt om ‚D'en i OECD

Av konsulent Eskild Jensen

Bakgrunnen for reorganiseringen av OEEC til det nye OECD var som kjent at den økonomiske utviklingen i de vesteuropeiske landene i 1950-årene hadde skapt nye samarbeidsoppgaver samtidig som den tidligere viktigste samarbeidsoppgave — liberaliseringen av utenrikshandelen — i hovedtrekkene var løst. De viktigste nye samarbeidsoppgavene er konjunkturpolitikken og den økonomiske støtte til utviklingslandene.

Foreløpig har man ikke nådd fram til noen fullstendig oppfatning av hvilken rolle OECD skal spille i utviklingsproblemene. En rekke internasjonale organer arbeider allerede på dette område, og medlemslandene er lite begeistret for å duplisere det arbeidet som pågår andre steder. Men det har vist seg at det kan være et godt behov for en organisasjon av OECD's type, og arbeidsoppgavene vil etter hvert bli avklaret. Noe er allerede gjort, særlig på det organisasjonsmessige plan.

Allerede et års tid før OECD-konvensjonen trådte i kraft, etablerte man i desember 1960 Development Assistance Group med følgende ni medlemsland:

Belgia, De forente stater, Frankrike, Italia, Nederland, Portugal, Storbritannia, Canada, Tyskland. Kort tid etter ble også Japan med, etter amerikansk anmodning. Denne gruppen er senere gått over til å bli en komite i OECD. Medlemskapet er fortsatt begrenset. Det er åpent for de OECD-land som har, eller planlegger, en betydelig støttevirksomhet til utviklingslandene. I de skandinaviske land har det vært en del tvil og usikkerhet om hvorvidt man bør søke medlemskap. På den ene siden har man av politiske årsaker gjerne villet unngå å bli gruppert sammen med de nåværende og tidligere koloniland i «De rike menns klubb». På den annen side synes det som om viktige rådslagninger om de nordamerikanske og vesteuropeiske lands støttevirksomhet vil finne sted bak lukkede dører på møtene i Development Assistance Committee, og hvis man ønsker å delta i disse drøftingene, og ønsker å ha muligheter for å påvirke dem, må man følgelig ta sikte på medlemskap i D.A.C. Den skandinaviske tvilrådigheten har fått sin foreløpige avslutning ved at Norge i juli i år søkte, og ble tatt opp som medlem av komiteen. Danmarks og Sveriges stilling er fortsatt uklar.

Amerikanerne har formannstillingen i D.A.C. De viste sin interesse for komiteen ved å nominere ambassadør Riddleberger til formannsvervet, og han er nå i Paris med dette som sin eneste oppgave. I sekretariatet er det den italienske undergeneralsekretær Giretti som leder arbeidet med D.A.C. og andre spørsmål i forbindelse med utviklingshjelpen.

D.A.C. er ment å være et forum for drøftinger mellom de kapitaleksporterende land. Her kan man utveksle erfaringer om forskjellig slags virksomhet, og samordne sin «utviklingspolitikk» i den utstrekning det måtte være ønskelig. Man håper etterhvert å sette seg bedre i stand til å besvare det vanskelige spørsmål: Hva slags støttetiltak er mest hensiktsmessige? Noe av det viktigste foreløpig synes å være den eksaminasjonsordning som er innført. I tur og orden skal medlemslandene redegjøre for sine utviklingstiltak, og møte presset fra de andre landene om å øke sin innsats. Komiteen kan formulere kritikk og anbefalinger til de land den ønsker å påvirke, og denne form for «Seelenmassage» — som tyskerne kaller det — ventes å bli nyttig.

OECD vil også arbeide med teknisk bistand til utviklingsland, og rekruttering av eksperter m. v. På disse områder er det et sterkt krav fra de underutviklede medlemsland i OECD om bistand til fordel for seg. Slik bistand har tidligere vært ytt, særlig til Sør-Italia og Hellas. De norske økonomer som i 1961 utarbeidet et utkast til et økonomisk langtidsprogram for Island er et eksempel på denne form for OECD-virksomhet. I juli 1962 godkjente rådet i OECD planene for å etablere to konsortier for Hellas og Tyrkia til å bidra til et økonomisk utviklingsprogram for de to landene. Programmene var på forhånd behandlet av OECD's fagkomiteer.

Noe av det første man gjorde i OEEC/OECD da man tok til med problemene i forhold til utviklingslandene var — fornuftig nok — å samle inn oppgaver for å lage en oversikt over den kapitaltilførsel som fant sted fra de industrialiserte OECD-land og Japan. Slike oversikter lages nå årlig, og publiseres.* De inneholder spesifikasjoner for de enkelte bidragsland, og det skal også lages spesifikasjoner for mottakerlandene. I og med at oversiktene publiseres og i og med at de blir brukt som grunnlag for å måle hvor mye hvert land yter, (og hvor mye de burde yte), er det en sterk interesse i organisasjonen for dem.

I diskusjonen i Norge blir gjerne begrepet «hjelp til utviklingsland» bare brukt om de rene stønader, enten bilaterale (som f. eks. Keralaprosjektet i India) eller multilaterale via De forente nasjoner e. l. Blant medlemslandene i Development Assistance Committee ble man snart enige om at man ville bruke et mye videre begrep enn de rene stønader. Man tok utgangspunkt i den økonomiske virkning av kapitaltilførslene, og valgte å ta med også forretningsmessige transaksjoner. Tanken er at en hvilken som helst kapitaltilførsel vil bety en økt investeringsmulighet for et utviklingsland. En kvalitativ vurdering av hva slags ytelser som er mest nyttige tas opp i andre sammenhenger. I forordet til de publiserte oversikter heter det kort og greitt: «No attempt has been made to distinguish capital extended primarily to help overseas development from that provided for commercial or other reasons». Men militærutgifter og støtte til militære formål er ikke med i OECD's oversikter. En slik klassifisering innebærer at man har med alle offentlige og private økonomiske transaksjoner med utviklingslandene bortsett fra kreditter kortere enn ett år. Dette innebærer sogar at tyske, italienske og japanske krigserstatninger til utviklingsland er med i tallene.

Bidrag til de såkalte multilaterale institusjoner er også med. Til disse hører Verdensbanken og dens avlegger International Development Association (IDA), De forente nasjoners organer for utviklingshjelp og Det europeiske utviklingsfond som er opprettet av fellesmarkedslandene. Her er også både stønader og kreditter med. Kjøp av verdensbankobligasjoner (som i internasjonale finanskretser regnes som en god plasering garantert av De forente stater) blir regnet med i landenes ytelser I oversikten for 1960 var dette forhold av særlig beydning for Norge. Staten eller Norges Bank hadde det året kjøpt Verdensbankobligasjoner for et betydelig beløp, og Norges samlede ytelser kom derfor opp i hele 21 mill. dollars. Behandlingen av transaksjonene med Verdensbanken er under revisjon.

Et annet forhold er at ytelsene til de internasjonale organer registreres ved innbetalingen til vedkommende organ, ikke ved utbetalingen til utviklingslandene. Fellesmarkedslandene er således «godskrevet» for alle innbetalinger til Det europeiske utviklingsfond, i alt 227 mill. dollars, mens utbetalingene ennå ikke er kommet i gang, og utgjorde inntil 1960 bare 7 mill. dollars.

Per Gustavsen har i sin artikkel «Europa i verdensøkonomien» i forrige nummer gjengitt hovedtallene fra OECD's oversikter, og drøftet enkelte sider av OECD-landenes ytelser i forhold til Vest-Europas økonomi og utviklingslandenes økonomi. For å illustrere

* The flow of financial ressources to countries in course of economic development. Siste utgave gjelder 1960.

Tjenestehjons løn

Tjenstehjon eger icke rätt att utan husbondens goda minne få ut något af lønen, förr enn det uttjänt sin tid och gjort reda för sig. Men billigheten torde väl i allmänhet fordra att husbonde icke allt för hårdt håller på denna rätt, då man ju icke kan begära, att tjenestehjonet skall under hela tjenstetiden af andra medel kunna fylla sine behof.

Tre kontante måltider

Krediten är frestaren som uppträder i ny skepnad. Med kontanta penningar är man praktisk, men krediten gör oss fallna för romantiske öfverdrifter. Krediten svärmar för juveler och champagnesupéer, men kontanterna hafva ej så store pretentioner: de nøja sig med tre mål om dagen och dessa kanske ganska enkla.

Fråga mig om all ting,
handbok för alla menniskor.
(Svensk utgave av det
64. engelske opplag.
Stockholm 1882.)

TRYGGHET FOR FAMILIEN

Ved å tegne livsforsikring *med familietillegg* kan De for en overkommelig premie trygge familien med et beløp som virkelig monner.

For nye forsikringer efter denne form yder vårt selskap *allerede fra tegningen* garanterte tillegg på 11—20% (efter forsikringens utløpsår). Garantien gjelder foreløbig for de første 6 år. Eksempelvis kan en 30-årig familieforsørger for en årlig premie på kr. 414,— få en forsikring på *kr. 10.000,—* som utbetales ved hans 70. år eller tidligere død — med familietillegg som sikrer utbetaling av det femdobbelte beløp, kr. 50.000,—, ved død i de første 20 år. I de første 6 år garanterer Norske Liv dessuten *et tillegg* som i dette tilfelle utgjør *15%*, slik at den samlede utbetaling ved død før 1. januar 1968 blir *kr. 57.500,—*. Henvend Dem til en av våre representanter, eller til vårt hovedkontor, Drammensveien 21, Oslo. Tlf. 44 39 50.

NORSKE LIV
Stiftet 1844

Keynes OM BUSINESSMEN:

They are, however, much milder than politicians, at the same time allured and terrified by the glare of publicity, easily persuaded to be «patriots», perplexed, bemused, indeed terrified, yet only too anxious to take a cheerful view, vain perhaps but very unsure of them-selves, pathetically responsive to a kind word. You could do anything you liked with them, if you would treat them (even the big ones), not as wolves and tigers, but as domestic animals by nature, even though they have been badly brought up and not properly trained as you would wish».

(Keynes i brev til president Roosevelt i 1938)

noe av den diskusjon og problemstilling som har gjort seg gjeldende i OECD, vil jeg her trekke fram enkelte andre sider.

I 1960 ble det fra de industrialiserte OECD-land og Japan tilsammen ytt 8 milliarder dollars. Dette fordeler seg på følgende slags transaksjoner:

	Mill. dollar
Statlige stønader, erstatninger m. v.	2673
Statlige kreditter og lån	1525
Private kreditter og lån	2864
Statlige ytelser til internasjonale organer	722
Private ytelser til internasjonale organer	205
	7989

Fra norsk synspunkt er det bemerkelsesverdig at ytelsene til de internasjonale organene bare utgjør 11½ prosent av de samlede betalinger. Vi har hittil vært vant til for vårt eget vedkommende at våre bidrag til De forente nasjoners organer var hovedgrunnlaget for våre ytelser, og har lett trodd at disse hadde en større plass internasjonalt enn tilfellet er. De tre andre kategoriene i oversikten ovenfor, offentlige stønader og offentlige og private kreditter, som i 1960 utgjorde nesten 90 prosent av alle ytelser, domineres av transaksjoner mellom de tidligere koloniland og deres tidligere kolonier. De private kapitaloverføringer som utgjorde hele 2864 mill. dollar i 1960, består fortrinsvis av investeringer i produksjonskapital finansiert av europeiske bedrifter.

Kapitaloverføringene til utviklingslandene og internasjonale organer i 1960, fordelt på de viktigste OECD-land og Japan. Mill. dollars.

	Offentlige stønader etc.	Offentlige kreditter	Private kreditter	Off. og priv. ytelser til internasjonale organer	Sum
De forente stater	1481	1048	893	359	3781
Frankrike	708	75	435	69	1287
Storbritannia	165	133	470	90	858
Tyskland	70	172	270	105	616
Italia	16	22	169	89	297
Japan	66	48	100	42	256
Nederland	26	÷1	199	21	246
Belgia	86	÷4	64	33	179
Sveits	2	—	115	32	149
Canada	48	—	33	54	135
Portugal	2	32	49	—	83
Sverige	1	—	38	6	45
Danmark	1	—	24	6	31
Norge	1	—	—	20	21
Østerrike	—	—	5	—	5
	2673	1525	2864	927	7989

Tabellen ovenfor gir et klart inntrykk av hvordan De forente stater, Frankrike og Storbritannia dominerer bildet. Dette gjelder særlig for de offentlige stønader, men også for de endre slags transaksjoner, og for totaltallene. De tre landene representerer ¾ av den samlede kapitaltilførsel til utviklingslandene og de internasjonale organer fra OECD-landene og Japan.

Sosialøkonomisk Samfunns Høstkonferanse

12. og 13. november 1962

I «Sosialøkonomen»'s septembernummer fikk vi vite at det skal være høstkonferanse også i år. Leserne ble forespeilet ganske storartede ting, men det ble meddelt svært lite konkret om konferanseprogrammet. Nå skulle det være på tide å få vite noe. For det første: Hvor skal konferansen foregå? Vi retter spørsmålet til konferansekomiteens formann, direktør Harald Hanssen-Bauer.

— Møtelokalet blir det samme som ved de to tidligere konferanser, Handelstanden. Oslo har nå engang ikke noen overflod på representative lokaler med sentral beliggenhet. Lokalene i Oslo Handelstand har hittil tilfredsstillet alle rimelige krav.

— *Men dette skal jo bli noe ekstra storartet. Blir ikke plassen for liten!*

— Vi regner med at de ca. 250 plassene betinger en reell begrensning. Etter min mening er det ikke hensiktsmessig med mammutkonferanser. I den store salen i Handelstanden kan alle få den direkte kontakten med det som foregår. Vi har forøvrig også denne gangen tenkt å ordne med høyttaleroverføring til 50-mannssalen for studenter og eventuelle andre, mer perifere interessenter.

— *Hva med tidspunktet? Også de tidligere konferanser har vært lagt til november. Har komiteen foretatt et bevisst tidspunktvalg?*

— Det beror hverken på tradisjon eller tilfeldigheter at komiteen «velger seg november». Vanligvis representerer ikke denne måneden noen vakker årstid i Oslo, men november er en utmerket konferansetid. Nettopp fordi det foregår relativt lite ellers, folk trekker pusten mellom høstrushet og den store julegalskapen og gir seg tid til en smule ettertanke, November er refleksjonens måned.

— *Emnevalget er selvsagt viktig. Det som er sivet ut om forberedelsene tyder på at dere nokså tidlig kom fram til «Konkurranse» som hovedemne. Hva kan det komme av at dere så fort ble enige om det?*

— Flere av oss har under samtaler med mer og mindre «nøkkelpersoner» kommet inn på hvilke spørsmål som opptar dem mest i øyeblikket. Påfallende mange har nevnt konkurranseforhold som det de er mest interessert i informasjon om. En av grunnene er naturligvis at vi er inne i en periode hvor konkurransen kommer inn i nye former.

— *Det er så opplagt riktig. Men her begynner en unektelig å ane fellesmarkedet. Blir det atter en konferanse med EEC som gjennomgangsmelodi?*

— Ett av foredragene — eller en av forelesningene for den som foretrekker det — vil direkte dreie seg om EEC, og komiteen har heller ikke funnet grunn til å nedlegge forbud mot å nevne dette ømtålelige fellesskapet når det gjelder de øvrige talere. Men etter vår mening har emnevalget sin ubetingede berettigelse også uavhengig av fellesmarkedet.

— *En annen mistanke som kan melde seg: Valgte dere emnet etter at dere hadde fått fatt i Galbraith og han hadde fortalt hva han ville snakke om?*

— Jeg kan ikke se noen grunn til å nekte at vi gjerne ville ha Galbraith i alle fall. Det er imidlertid et faktum at hovedemnet var på det rene da Galbraith ble spurt. Jeg legger ikke skjul på at vi er svært glade og kanskje litt stolte over at vi fikk hans elskverdige «ja». Vi er overbevist om at det er flere enn oss og universitetslærerne som gleder seg til å møte tidens antakelig mest omtalte sosialøkonom — som for tiden er Sambandsstatenes ambassadør i India.

— *Vi finner også et annet utenlandsk navn på programmet, nederlenderen med det litt underlige navn Ver Lóren van Themaat og en fryktinngydende tittel som virker enda mer imponerende på fransk: Directeur General. Vi skal vokte oss vel for å legge noe symbolsk i navnet. Men er van Themaat mest kjent som sosialøkonom, eller er han først og fremst fellesmarked-mann?*

— Så vidt jeg vet, er det i første rekke som politiker han er kjent. Meningen er nettopp at van Themaat skal bringe inn konkurranse-synspunkter som ellers ikke vil komme så meget til uttrykk på høstkonferansen, for eksempel spørsmålet om konkurransens innflytelse på samfunnsutviklingen. Noe av hovedhensikten med komiteens opplegg er i det hele å se konkurransen fra en rekke ulike perspektiv. Et spørsmål som konkurransen mellom privat og offentlig anvendelse av midlene vil sikkert bli drøftet.

— *Det er overraskende å konstatere at det ikke er avsatt tid til ordskifte etter foredragene. Hva skyldes det?*

— Komiteen mener at erfaringen fra tidligere konferanser viser at det vanligvis kommer lite ut av «momentan»-innlegg etter foredrag. I stedet for forberedte innlegg foretrekker vi da at meningene krysser hverandre gjennom de programfestede foredrag og ikke minst gjennom de intervjuer som professorene Holbæk-Hanssen og Munthe skal stå for. Komiteen har også funnet det riktig med hyppigere pauser enn det som har vært vanlig tidligere. Det er forutsetningene at deltakerne skal få anledning til — om ikke akkurat å «gå en tur først», så iallfall å røre litt på seg med ca. en times mellomrom.

— *Ikke alle er udelt begeistret for konferanseformen — som sådan. Mange hevder at konferansene i alminnelighet gir lite matnyttig lærdom, lite konkret opplysning, kort sagt at det hele blir så løst at tiden kunne vært bedre anvendt.*

— Utbyttet av en konferanse er selvsagt ikke lett å måle. Arrangørenes hensikt med denne konferansen er *ikke* i første rekke å gi deltakerne muligheter for å hente en masse konkret lærdom. Hensikten er heller å organisere en idéutveksling. Det er vårt håp at ikke minst de utenlandske foredragsholderne skal kunne bringe oss noen nye impulser, lære oss å tenke litt annerledes. Kanskje blir det i noe høyere grad enn tidligere en konferanse med spesielt sikte på folk på topp-planet. Jeg tror at det blir en *god* konferanse, en konferanse som kan gi den mottakelige inspirasjon. Og her har vi de programposter og navn som på det nåværende tidspunkt er sikre:

Programmet for Høstkonferansen

Mandag 12. november:

Kl. 10.00 Åpning av konferansen.
Formannen i Sosialøkonomisk Samfunn, direktør Harald Hanssen-Bauer.

Kl. 10.10 Innledning og problemstilling.
Forskningssjef Aukrust.

Kl. 10.30 Utlandet som marked og konkurrent. Et norsk syn.

Kl. 11.15 Pause.

Kl. 11.30 Norge som marked og konkurrent. Et utenlandsk syn.

Kl. 12.30 Lunch.

Kl. 13.30 Regulations of Competition in the European Common Market.
Directeur General P. Ver Lorén van Themaat.

Kl. 14.30 Pause.

Kl. 14.45 Konkurranseregulering i Norge i nåtid og fremtid.

Kl. 15.20 Hva norske bedrifter må innrette seg etter på det konkurransemessige plan, når utenlandsk konkurranse blir sterkere.
Overrettssakfører Johan Storm Bull.

Kl. 16.00 Slutt.

Tirsdag 13. november:

Kl. 10.00 Konkurranseformer, — struktur og utvikling.
Professor Leif Holbæk-Hanssen.

Kl. 10.45 Konkurranse i praksis.
Professor Leif Holbæk-Hanssen og professor Preben Munthe intervjuer ledende personer fra norsk næringsliv:
Fabrikkeier Alf R. Bjercke
Direktør Hans Hygen
Direktør Jørgen S. Lien
Direktør Martin Siem
Direktør Harald Throne Holst
Direktør Frode Østmo

Kl. 11.50 Vår industripolitikk under skjerpet konkurranse.
Industriminster Kjell Holler.

Kl. 12.30 Lunch.

Kl. 13.30 Konkurranse og velstandsutvikling.
The American Ambassador in India, J. Kenneth Galbraith.

Kl. 14.30 Pause.

Kl. 14.45 Oppsummering og generell oversikt.
Professor Preben Munthe.

Kl. 15.45 Avslutning.

Lønnspolitikk i NEDERLAND

I Nederland skjer lønnsoppgjørene som hovedregel ved at enhver lønnsøking i industrien må oppveies av en tilsvarende produktivitetsøking. Staten har en dominerende rolle ved oppgjørene. Nå er det nederlandske systemet i støpeskjeen, og vi bringer her det forslag som det økonomiske samordningsråd har fremmet for den nederlandske regjering.

Lønnspolitikken i Nederland har i etterkrigstiden som kjent utviklet seg temmelig forskjellig fra i de andre vesteuropeiske landene. Ved frigjøringen i 1944—45 hersket det en utstrakt samarbeidsånd mellom partene i arbeidslivet, og denne dannet utgangspunktet for lønnspolitikken. Fastsettingen av lønnstariffer har siden skjedd i et utstrakt samarbeid mellom fagbevegelsen, arbeidsgiverne og staten.

Det har vakt særlig oppmerksomhet at det viktigste kriteriet for utmåling av lønnstillegg har vært endringene i arbeidskraftens produktivitet. Det er til dels kompliserte beregninger som har vært lagt til grunn. Hovedprinsippet har vært at lønnsutviklingen i én industri skal være i takt med produktivitetsutviklingen i samme industri. For de næringene hvor produktiviteten ikke er målbar, eller meningsløs som kriterium for lønnsøkinger, gjelder visse generelle betraktninger om de samlede lønnsendringer og utviklingen i landets totale økonomi.

En viktig del av det nederlandske systemet har vært at lønnsutviklingen sees i sammenheng med prisene, og at myndighetene har adgang til prisregulering. Det har således forekommet at en ny lønnsavtale sluttet mellom partene i en større industribedrift ble underkjent av det øverste organ for lønns- og prispolitikken, med den begrunnelse at noe av lønnsøkingen heller burde gå til å redusere prisene på vedkommende bedrifts produkter. Dette nye påbud ble deretter godkjent av de to partene.

Den nederlandske lønnspolitikken er for tiden på ny under revisjon. Det Sosiale og Økonomiske Råd, som i norsk språkbruk best kan kalles Det økonomiske Samordningsråd, har i juli i år lagt fram et forslag til en tillempet ordning. Samordningsrådet teller representanter fra arbeidslivet, næringslivet og statsinstitusjoner. Den nederlandske regjering har ennå ikke tatt standpunkt til forslaget. Det er offentliggjort i Nederland, og Sosialøkonomen synes det er av interesse å gjengi hovedtrekkene av det, særlig på bakgrunn av det opplegg til drøfting av lønnspolitikken som er gitt i nasjonalbudsjettet 1963.

Idéen bak det nye forslag er at man ønsker å gi fagbevegelsen og arbeidsgiverne større innflytelse og ansvar, og staten mindre. Det har vært dissens i Samordningsrådet i denne saken, idet enkelte medlemmer mener at ingen av partene under en kraftig inflasjon vil ha tilstrekkelig evne og vilje til å være tilbakeholdne nok.

Det er også et ønske å komme bort fra den enerådende sammenkobling av lønnsutvikling og produktivitetsutviklingen innenfor hver enkelt industri. Det nevnes eksempelvis at det fins industrigrener med gode avsetningsutsikter, økende etterspørsel etter arbeidskraft og høy lønnsevne, men med svakt økende produktivitet. I en slik industri bør man ved høyere lønninger settes istand til å tiltrekke mer arbeidskraft, og i en slik industri kan man godt la de høyere lønningene i noen grad overstige produktivitetsøkingen og slå ut i prisene. Det nevnes også at hensynet til de komparative kostnader i forholdet til utlandet gjør det ønskelig å få noe mer fleksible lønnsoppgjør enn den nåværende ordning innebærer, særlig ved overgangen til et europeisk fellesmarked.

Retningslinjene for omfanget av lønnsoppgjør skal til enhver tid finnes i de halvårlige økonomiske oversikter som Det økonomiske Samordningsråd lager, og som er basert bl. a. på de årlige og halvårlige økonomiske utsyn (tilsvarer omtrent våre nasjonalbudsjett) fra Det sentrale Planbyrå. I oversiktene fra Samordningsrådet skal det sies konkret hvilken lønnsutvikling man bør ha i den nederlandske økonomi i den nærmeste framtid. For å fastlegge dette skal det være tatt hensyn til bl. a. veksten i produktiviteten i det samlede næringsliv, utviklingstendenser i produksjon, import, eksport, forbruk,

investeringer. Prisutsiktene — både innenlandsk og for eksport og import — skal også tas med i betraktning. Videre skal det være tatt hensyn til de endringer som måtte være skjedd i inntektsfordelingen mellom forskjellige grupper i den senere tid.

Regjeringens syn kommer til uttrykk enten indirekte via de statlige representanter i rådet, eller direkte ved egne regjeringsuttalelser til rådet. Det forutsettes også at regjeringen i god tid gir rådet underretning om de endringer som vil bli foretatt i den økonomiske politikk og som vil ha betydning for prisutviklingen.

På grunnlag av de retningslinjer som Det økonomiske samordningsråd og Regjeringen trekker opp for lønnsutviklingen, og som skal være nokså konkrete (f. eks. med angivelse av prosentvis lønnsøking som kan anbefales) må de to parter på arbeidsmarkedet hver for seg legge opp en samordnet plan for de forestående lønnsoppgjør. Det overlates i det vesentlige til partene å bestemme hvordan dette skal skje. På lønnstakersiden har de tre faglige landsorganisasjoner allerede laget et system for å samordne sine krav. — I denne fase, som kalles den interne samordning, er det de sentrale organisasjoners oppgave å samordne de krav — og tilbud — som under de kommende forhandlinger vil bli stilt i de enkelte forbund eller bedrifter. Herunder forutsettes det at man tar fullt hensyn til de oppsatte retningslinjer, samtidig med at man tilgodeser berettigede særinteresser. Spørsmålet om i hvor stor utstrekning det i de kommende oppgjør skal gis differensierte tillegg, er det viktigste problem i denne interne koordinering. Men de sentrale organisasjoner har ingen formell myndighet til å få sine forbund eller avdelinger til å godta deres linje. Særkrav kan fremmes på tvers av landsorganisasjonens syn.

Under denne forberedende interne koordinering er det — ifølge Samordningsrådets forslag — selvsagt at det er kontakt mellom arbeidsgivernes og lønnstakernes sentrale organisasjoner om generelle spørsmål som vil bli reist under de senere forhandlinger, om f. eks. likelønnsspørsmål, arbeidstidsbestemmelser, omgruppering av kommunene etter kostnadsgrupper (Nederland har geografisk differensiering av lønningene).

Selve lønnsforhandlingene forutsettes å skje forbundsvis, eventuelt bedriftsvis, som direkte forhandlinger mellom partene, men på en bakgrunn av de konkrete retninglinjer om lønnsutviklingen og den interne koordinering som hver av partene måtte ha foretatt.

Alle inngåtte avtaler må bringes inn for et sentralt tariffråd hvor lønnstakerne og arbeidsgiverne er representert, og må godkjennes av dette. Tariffrådet skal herunder ta hensyn til de opptrukne retningslinjer, og til ønsket om å holde fulle sysselsetting, økende produktivitet og lønnsom produksjon. Tariffrådet kan underkjenne en avtale og forlange nye forhandlinger.

En sentral voldgiftsinstitusjon, som vi med norsk språkbruk kan kalle Rikslønnsnemnda, har også anledning til å gripe inn i inngåtte avtaler før de kan tre i kraft, men ikke hvis det i Tariffrådet er et tilstrekkelig flertall for å godkjenne avtalen. Hvis det ikke er tilstrekkelig flertall i Tariffrådet hverken for å godkjenne eller forkaste en avtale, går saken til Rikslønnsnemnda. Hvis den forkaster avtalen og pålegger nye forhandlinger, som heller ikke fører til et resultat som Tariffrådet eller Rikslønnsnemnda kan godkjenne, har Rikslønnsnemnda anledning til å fastlegge den nye tariffen med avtales kraft.

Regjeringens funksjon i lønnspolitikken er i hovedtrekkene begrenset til å uttale seg om retningslinjene for lønnspolitikken i forbindelse med de halvårlige økonomiske rapporter fra Det økonomiske samordningsråd. Men hvis Regjeringen mener at de lønnsoppgjør som foretas, og som godkjennes av Tariffrådet, er i åpenbar strid med landets økonomiske interesser, kan den gripe inn. Slike inngrep kan først være at den tar kontakt med partene og underretter som sitt syn. Men Regjeringen kan også erklære «lønnspause», dvs. at den utsetter ikraftsettelsen av nye tariffer med en bestemt tid, f. eks. en måned. I løpet av denne tiden vil Det økonomiske samordningsråd bli bedt om å lage en rapport med synspunkter på lønnspolitikken. Partene ved lønnsoppgjøret vil deretter bli bedt om å omvurdere den inngåtte avtale i lys av denne rapporten. Hvis dette heller ikke fører til en endring som Regjeringen kan godta, (eller hvis Tariffrådet ikke kan godta en revidert avtale), har Regjeringen myndighet til å erklære lønnsstopp, dvs. alle løpende lønnsavtaler forlenges en tid. Regjeringen kan videre fastlegge konkrete retningslinjer for lønnsoppgjørene, og overlate til Rikslønnsnemnda å sette disse retningslinjene i verk.

Regjeringen kan også gripe inn i visse andre saker når en tariffavtale ansees å inneholde uheldige elementer. Blant slike elementer nevnes automatiske indeksklausuler.

Prispolitikken i Nederland forutsettes basert først og fremst på pengepolitikk og finanspolitikk. Videre skal det oppmuntres til priskonkurranse. Men hvis prisbevegelsene ser ut til å komme utenfor kontroll, har Regjeringen adgang til å iverksette prisregulering.

Hvis arbeidsgiverne under et lønnsoppgjør mener at den foreslåtte tariffavtale vil lede til direkte prisøkinger, skal de underrette Økonomiministeren og Tariffrådet om dette. Økonomiministeren kan på dette grunnlag ta direkte drøftinger med vedkommende bedrifter.

Rasjonell økonomi i De Forente Stater

«Men produksjonsutstyr er i dag bare delvis utnyttet. Hovedårsaken til at veksten er mindre enn ventet ser ut til å være at investeringene ikke øker sterkt nok.»

Finansminister Petter Jakob Bjerve i et intervju i Arbeiderbladet 22. september 1962 etter en studietur til De forente stater.

Moderne Databehandling

Av cand. oecon. Eivind Barca

(Første artikkel sto i Sosialøkonomen nr. 7-62)

Det har vært hevdet at økonomenes manglende interesse for de elektroniske datamaskiner skyldes uviljen mot å lære å programmere dem. Det er sikkert riktig at teknisk innsikt vanligvis ikke er en økonoms sterkeste side, men når det gjelder elektronmaskiner er dette heller ikke nødvendig. Man skal ikke la seg skremme av den fagterminologi som er oppstått omkring denne nye profesjon, fordi det som kreves er først og fremst evne til problemformulering og ikke programmeringsteknikk.

Enhver økonom kan få sine oppdrag løst ved hjelp av de moderne maskiner, uten selv å kunne programmere. En kort orientering om programmeringsprinsippene kommer vi likevel ikke utenom.

LINE 3–5	COUNT 6–7	LABEL 8–13	OPERATION 14–16	(A) OPERAND ADDRESS 17	± 23	CHAR. ADJ.	RES. 27	(B) OPERAND ADDRESS 28	± 34	CHAR. ADJ.	RES. 38	d 39
010			CTL	3								
020	02	REGNEV	DCW	*								
030		START	SW	0080								
040		LES	R									
050			A	0080				REGNEV				
060			B	SLUTT								A
070			B	LES								
080		SLUTT	MCS	REGNEV				0235				
090			W									
100			H									
110			NOP									
120			END	START								
130												
140												

Fig. 1.

PROGRAMMERINGSPRINSIPPET. Utsnitt av et program for elektronmaskinen 1401 som viser hvilke instruksjoner som er nødvendige for å addere 2+2 og skrive resultatet. Instruksjonene blir hullet i kort som leses inn i maskinens hukommelse, og som senere styrer arbeidsprogrammet.

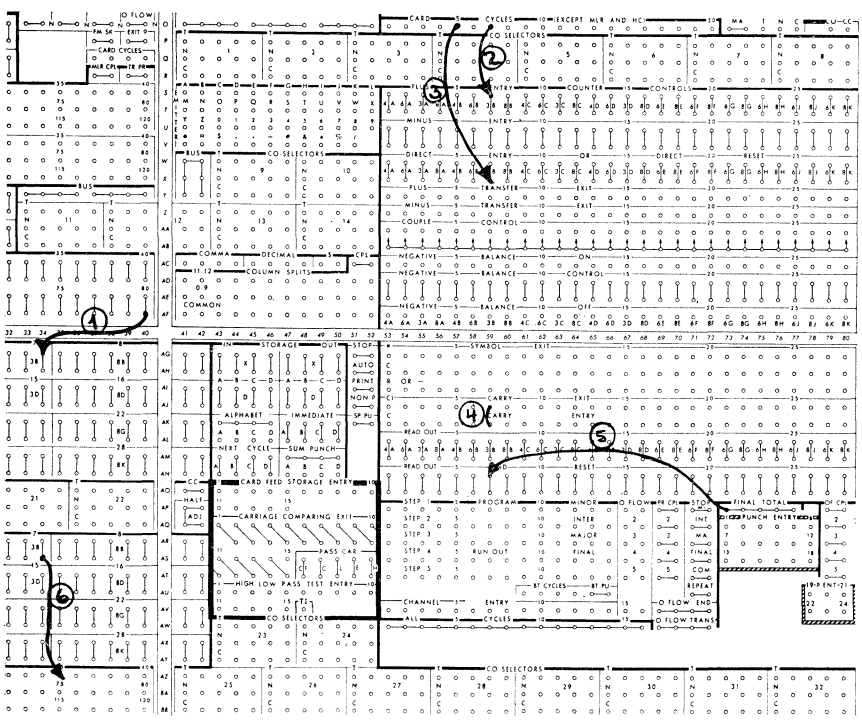

Fig. 2.

KOBLINGSPRINSIPPET. Utsnitt av koblingsskjema for en tabulator (IBM type 407). Illustrasjonen viser hvilke snorkoblinger som er nødvendige for å addere 2+2 og skrive resultatet.

Hvordan vi styrer maskinene.

Et program for en elektronmaskin er en serie instruksjoner som forteller den *hva* den skal utføre, og i *hvilken rekkefølge*. Instruksjonene kalles gjerne operasjonskoder og er spesifikke for hver eneste maskintype. Det som virker nytt og uvant for oss ved programmeringen er den *detaljrikdom* som er nødvendig. Man kan ikke overlate noe til tilfeldighetene. Selv om det dreier seg om noe så enkelt å addere 2+2, så må vi fortelle maskinen:

1. Definer hukommelsens størrelse.
2. Definer en akkumulator på 2 posisjoner.
3. Sett et «Work mark» som definerer feltets størrelse.
4. Les et kort.
5. Adder feltet til akkumulator.
6. Undersøk om flere kort igjen. Hvis nei, gå til «Slutt».
7. Hvis flere kort, gå til les et kort.

8. Overfør regneverk til skriveposisjon 35.
9. Skriv.
10. Stopp. Ferdig.

Hopper vi over et eneste ledd i instruksjonen, eller gir vi maskinen gale ordre, blir sluttresultatene gale. Det kreves derfor at vi alltid prøver ut (tester) programmene våre på forhånd.

Programmering var tidligere et meget omstendelig og tidkrevende arbeid. Hver instruksjon måtte skrives i maskinens eget språk, og foruten operasjonskodene måtte man også huske plassen («adressen») til de konstanter, delresultater osv. som man arbeider med. Da dette kunne gå opp i flere hundre var det lett å gå vill, og programmeringen fikk ord på seg for å være et yrke for hukommelseskunstnere.

I dag har man utviklet forenklede programmeringssystemer hvor man overlater til maskinen selv å holde rede på de faktiske operasjonskoder og adresser. Instruksene skrives med betegnelser som er lett å huske, f. eks. «add» for addere, og gjennom et omvandlingsprogram lar man maskinene konvertere disse symbolske betegnelser til aktuelle maskinkoder.

Selv om nedskrivningen av handlingstrinnene på denne måte er blitt enklere, må maskinen fortsatt dikteres hva den skal gjøre i minste detalj. *Maskinen kan ikke tenke.* De eneste logiske operasjoner den kan utføre er sammenligninger, f. eks. om et tall er større, mindre eller lik et annet.

Når vi utfører et arbeid manuelt, bestemmer vi gjerne reglene og unntakene for bearbeidelsen etter hvert som vi går frem. Når vi overlater bearbeidelsen til elektronmaskinene, må reglene den skal følge, og alle unntak fra reglene, være fastlagt på forhånd.

Ved hullkortmetoden står vi noe friere. Her skjer styringen gjennom et koblingsbord som er utskiftbart, og en endring i f. eks. et tabellhode kan skje enten ved å skifte bord, eller ved å endre koblingene under arbeidets gang.

Ved hullkortmetoden er arbeidsoperasjonene langt mere oppstykket enn ved EDB, prosessene skjer ikke så raskt, og det er flere typer maskiner i bruk: Sorterer, kalkulator, tabulator, reproduser etc.

Forskjellen mellom de to metoder er vist i fig. 3.

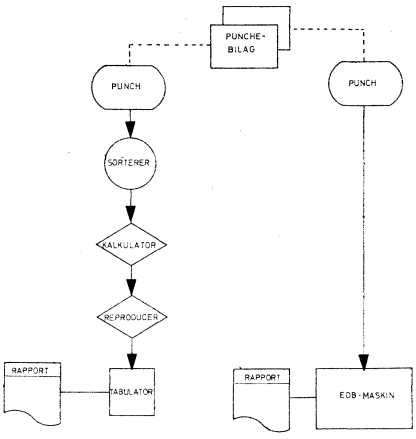

Fig. 3.

Neste gang: Hvordan kan *jeg* få løst et oppdrag, og hvordan bør problemet presenteres for dataavdelingen?

Sosi-A-tetsnytt

Doktordisputas

Dosent Fritz Christian Holte holdt sin første prøveforelesning for den filosofiske doktorgrad torsdag 11. oktober i Store auditorium, Frederiks gate 3, over oppgitt emne «En prinsipiell vurdering av konjunkuranalysens oppgaver og muligheter fra et matematisk-statistisk synspunkt.»

Den andre prøveforelesningen ble holdt fredag 12. oktober over selvvalgt emne «Lineær aggregering av økonomiske relasjoner.»

Lørdag 13. oktober forsvarte doktoranden offentlig sine avhandlinger «Causal relationship and the assumptions about the latent variables of shock-models» og «A study in the choice of economic shock-models». De ordinære opponenter var professor dr. Ragnar Bentzel, Stockholm (1. opponent) og professor dr. Trygve Haavelmo, Oslo (2. opponent). Disputasen ble holdt i Universitetets gamle festsal.

Økonom på nye veier

C.o. Nils Apeland kastet seg for 3 år siden ut i public relations som da var et ukjent felt for økonomer. Hans firma er i løpet av 3 år vokst til å bli det største i sitt slag i de skandinaviske land, og har nylig utvidet virksomheten til London. Midt i City finner man nå datterselskapet Nils M. Apeland Ltd., klar til å betjene skandinaviske og britiske kunder.

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.

Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henvendelser om abonnement og forsendelse rettes til

UNIVERSITETSFORLAGET, Nils Juels gate 16, Oslo
Tel. 44 79 00 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside	kr. 300.-
1/1 side	kr. 250.-
1/2 side	kr. 150.-
1/4 side	kr. 90.-
1/8 side	kr. 55.-
1/16 side	kr. 35.-

SKATTEDEBATTEN - *forts. fra side 7*

Progresjonen er nødvendig som et ledd i utjevningspolitikken. Dette er vi enige i. Men dermed er det ikke tatt standpunkt til spørsmålet om hvilken konkret utforming skatteprogresjonen bør gis.

Vårt poeng er at det vi står overfor er et praktisk vurderingsspørsmål. Er det akkurat den gjeldende progresjon som er den rette? I og med at den ikke er vesentlig endret på lange tider mens priser og lønninger er gått opp — er det da en bevisst hensikt med å holde progresjonssatsene uendret for på den måten å gjøre den reelt strammere? Det er slike praktiske spørsmål som bør besvares.

Trykk:
Br. Tengs Boktrykkeri
Oslo